

Viite LUONNOS SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIAKSI VUOSILLE 2007 - 2013

Asia KOMMENTOINTIPYYNTÖ

Maa- ja metsätalousministeriö asetti joulukuussa 2004 maaseudun kehittämisen strategiaryhmän. Työryhmän tehtävänä on laatia maaseudun kehittämisestä annetun neuvoston asetuksen N:o 1698/2005 ja yhteisön strategisista suuntaviivoista annettavan neuvoston päätöksen mukaisesti ehdotus kansalliseksi maaseudun kehittämisstrategiaksi ohjelmakaudelle 2007 - 2013.

Työryhmä koostuu maa- ja metsätalousministeriön, ympäristöministeriön, valtiovarainministeriön, sisäasianministeriön, Ahvenanmaan maakuntahallituksen, työvoima- ja elinkeinokeskusten, maataloustuottajien, tutkimuslaitosten sekä toimintaryhmien edustajista. Työryhmän tämänhetkinen luonnos Suomen maaseudun kehittämisstrategiaksi on tämän kommentointipyyntöön liitteenä.

Maaseudun kehittämisen strategiaryhmä antaa jakelussa mainituille kommentointimahdollisuuden oheiseen Suomen maaseudun kehittämisstrategian luonnokseen vuosille 2007 - 2013. Luonnos täydennetään myöhemmin komission ohjeiden ja kansallisen valmistelutyön mukaisesti ehdotukseksi Suomen maaseudun kehittämisstrategiaksi. Ehdotus esitellään valtioneuvostolle vuoden 2006 alkupuolella ennen maaseudun kehittämisohjelmien toimittamista komissiolle. Mahdolliset kommentit pyydetään toimittamaan ***ylitarkastaja Tiina Pääskylle postitse osoitteella Maa- ja metsätalousministeriö, PL 30, 00023 Valtioneuvosto sekä sähköpostilla (tiina.paasky@mmm.fi) viimeistään torstaina 15.12.2005.***

Lisätietoja antavat työryhmän sihteerit Tiina Pääsky (tiina.paasky@mmm.fi, puh. 09 160 52895), Leena Summanen (leena.summanen@mmm.fi, puh. 09 160 54229) ja Risto Matti Niemi (ristomatti.niemi@mmm.fi, puh. 09 160 54256).

Yhteistyöterveisin!

Työryhmän puheenjohtaja,
maatalousneuvos

Heimo Hanhilahti

LIITE: Luonnos Suomen maaseudun kehittämisstrategiaksi 10.11.2005 (tiedosto myös internet-osoitteesta www.mmm.fi)

JAKELU:

Maa- ja metsätalousministeriön osastot ja maatalousosaston yksiköt
 Sisäasianministeriö
 Ympäristöministeriö
 Ålands landskapsregering
 Työvoima- ja elinkeinokeskusten maaseutuosastot
 Maakuntien liitot
 Metsätalouden kehittämiskeskus TAPIO
 Alueelliset metsäkeskukset
 Suomen ympäristökeskus
 Alueelliset ympäristökeskukset
 Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
 Metsätutkimuslaitos
 Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
 Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto ry
 Svenska Lantbruksproducenternas centralförbund
 Pro Agria
 Svenska lantbrukssällskapens förbund
 Maaseudun kehittäjät ry / Puheenjohtaja Erkki Ojala
 Suomen Kuntaliitto
 Elintarviketeollisuusliitto ry
 Luomuliitto ry
 Suomen luonnonsuojeluliitto
 Saamelaiskäräjät
 Paliskuntain yhdistys
 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä
 Luonnonvarainneuvosto
 Naisjärjestöjen keskusliitto
 Naisjärjestöt Yhteistyössä - NYTKIS
 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman ennakkoarvioija (Helsingin yliopisto / Ruralia-instituutti)
 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman valmistelutyöryhmät

TIEDOKSI:

Maaseudun kehittämisen strategiaryhmä
 Valtiosihteeri Pekka Pesonen
 Kansliapäällikkö Jarmo Vaitinen
 Ylijohtaja Ilkka Ruska

LUONNOS

Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007 - 2013

**Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston)
tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o
1698/2005 mukainen kansallinen strategiasuunnitelma (artiklat 11 ja 12)**

**Maaseudun kehittämisen strategiatyöryhmä
Maa- ja metsätalousministeriö 10.11.2005**

SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA 2007 - 2013

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1698/2005 mukainen kansallinen strategiasuunnitelma (artiklat 11 ja 12)

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO JA STRATEGIAN LÄHTÖKOHTIA

- 1.1 Suomen maaseutu yhdentyvässä Euroopassa
- 1.2 Yhteisen maatalouspolitiikan uudistaminen
- 1.3 Yhteisön maaseudun kehittämispolitiikka
- 1.4 Ohjelmakausien 1995–1999 ja 2000–2006 kokemuksia

2. MAASEUDUN TOIMINTAYMPÄRISTÖN ARVIOINTIA

- 2.1 Maaseudun sosioekonominen kehitys
- 2.2 Maaseudun elinkeinorakenne
- 2.3 Maa- ja metsätalouden vaikutukset ympäristöön
- 2.4 Maaseutuyhteisöjen toimivuus

3. MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA

- 3.1 Visio
- 3.2 Valittu strategia ja sen painopisteet
- 3.3 Valittu strategia toimintalinjoittain
- 3.4 Varojen jako ohjelmittain (ja talousarvio konvergenssialueille)

4. MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIAN TOTEUTTAMINEN JA SEURANTA

- 4.1 Kuvaus strategian toimeenpanosta
- 4.2 Seuranta- ja arviointijärjestelmät sekä indikaattorit toimintalinjoittain
- 4.3 Kansallinen maaseutuverkosto ja sen voimavarat
- 4.4 Maaseudun kehittämispolitiikan koordinointi muiden ohjelmien, yhteisen maatalouspolitiikan toimenpiteiden ja koheesiopolitiikan kanssa

5. AIKATAULU

- 5.1 Maaseudun kehittämisstrategian yksityiskohtainen valmistelu
- 5.2 Maaseudun kehittämisohjelmien laadinta ja ennakoarviointi sekä hyväksymisprosessi

Liite. Ahvenanmaan maaseudun kehittämisstrategia

1. JOHDANTO JA STRATEGIAN LÄHTÖKOHTIA

1.1 Suomen maaseutu yhdentyvässä Euroopassa

Suomi on Euroopan unionin pohjoisin ja maaseutumaisin maa, jossa lähes puolet väestöstä asuu maaseudulla. Suomi on Euroopan metsäisin maa, jossa metsätaloudella ja -teollisuudella on poikkeuksellisen vahva asema ja merkitys. Suomi on myös hyvin harvaan asuttu maa, jossa luonnonoloista, pitkistä etäisyyksistä ja syrjäisestä sijainnista johtuvat olosuhteet näkyvät maan historiassa, perinteissä, alue- ja elinkeinorakenteessa sekä hallinnossa. Luonnonolosuhteet poikkeavat huomattavasti Euroopan unionin keskivertokansalaisen elinoloista. Ympäristön tila on pääosin hyvä, vaikkakin sitä heikentää maataloudesta peräisin oleva vesistökuormitus ja maatalous- ja metsäalueiden luonnon monimuotoisuuden väheneminen. Väestörakenne ja sen muutoksista syntyneet alueelliset erot ovat haaste Suomen maaseudun kehittämiseksi. Sisäinen muuttoliike on muokannut maaseudun kehittämisedellytyksiä merkittävällä tavalla suuressa osassa maata. Myös maatalous poikkeaa sekä rakenteellisesti että Suomen pohjoisista ilmasto-olosuhteista ja syrjäisestä sijainnista johtuen muusta eurooppalaisesta maataloudesta. EU-jäsenyyden aikana tilojen lukumäärä on vähentynyt ja tilakoko on kasvanut. Suomen luonnonolosuhteet ja sijainti ovat kuitenkin pysyviä tekijöitä, jotka ovat haasteena maatalouden harjoittamiselle Euroopan pohjoisimmassa osassa. Maamme harva asutus ja muut erityisolosuhteet edellyttävät eri politiikanlohkojen yhteen sovittamista Suomen maaseudun elinvoiman ja maaseutuympäristön säilyttämiseksi ja sen parantamiseksi myös tulevia sukupolvia varten.

1.2 Yhteisen maatalouspolitiikan uudistaminen

Yhteistä maatalouspolitiikkaa uudistettiin 1990-luvun lopussa Agenda 2000-uudistuksella ja vuonna 2003 sovitussa Agenda 2000-uudistuksen välitarkastelussa, josta muodostui itse asiassa laaja maatalouspolitiikan uudistus. Näillä muutoksilla on pyritty vastaamaan sekä yhteistä maatalouspolitiikkaa kohtaan esitettyyn kritiikkiin että esille nousseisiin muihin haasteisiin. Muutosten taustalla voidaan nähdä maatalouden perustehtävien eli ravinnon ja raaka-aineiden tuottamisen ohella merkittäviksi kysymyksiksi nousseet laatu-, terveys- ja turvallisuusasiat, ympäristönsuojelu ja -hoito, eläinten hyvinvointi, maaseudun elinvoimaisuus, maaseudun elinkeinojen monipuolistaminen ja maaseudun asuttuna pitäminen sekä yhteiskunnan sosiaalinen tasapaino. Maatalouteen kohdistuu yhteiskunnan eri tahoilta monia erilaisia ja toisinaan ristiriitaisia odotuksia, joiden muuttuminen näkyy erityisesti maatalouden eurooppalaiseen malliin liittyvässä maatalouden monivaikutteisuus -keskustelussa. EU laajentui vuonna 2004 uusilla jäsenvaltioilla ja laajentumisen odotetaan edelleen jatkuvan lähivuosina. WTO:n piirissä neuvotellaan kansainvälisen maatalous- ja elintarvikekaupan uusista säännöistä. Nämä prosessit vaikuttavat yhteisen maatalouspolitiikan ja kansainvälisen kilpailutilanteen muutosten kautta myös Suomen maatalouden asemaan.

Vuoden 2003 maatalouspolitiikan uudistuksen päälinjana on irrottaa tuet tuotannosta. Tavoitteena on parantaa maatalouden kilpailukykyä edistämällä tuotannon siirtymistä markkinasuuntautuneemmaksi. Tehdyllä päätöksellä suurin osa yhteisön kokonaan maksamista peltokasvi- ja eläintuista irrotetaan tuotannosta ja siirretään uuteen tilatukijärjestelmään, jossa tuet maksetaan tiloille tukioikeuksien perusteella. Tuen maksaminen viljelijöille edellyttää, että viljelijä noudattaa lainsäädäntöön ja hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksiin perustuvia ympäristöä, elintarvikkeiden turvallisuutta, eläinten ja kasvien terveyttä sekä eläinten hyvinvointia koskevia vaatimuksia. Uudistuksessa sovittiin myös suorien tukien leikkauksesta ja saatujen varojen siirtämisestä maaseudun kehittämistoimenpiteisiin.

Uudistus otetaan käyttöön asteittain vuosien 2005–2007 aikana jäsenvaltioiden päätösten mukaisesti. Suomessa on päätetty siirtyä uuteen tilatukijärjestelmään vuonna 2006. Suomessa

otetaan käyttöön ns. yhdistelmämalli, jossa viljelijän tukioikeus muodostetaan alueellisesta tasatukiosasta ja tilakohtaisesti määräytyvästä lisäosasta.

Kansallinen tukijärjestelmä täydentää EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ja maaseudun kehittämispolitiikan mukaisia tukijärjestelmiä. Sen tavoitteena on turvata maatalouden toimintaedellytykset eri tuotantosuunnissa ja alueilla, kehittää maataloustuotannon rakennetta sekä edistää maaseudun elinvoimaisuuden ja hyvän elinympäristön säilyttämistä. Kansallinen tukijärjestelmä muodostuu tulotuki-, rakennetuki- ja luopumistukijärjestelmistä. Maataloustukien merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on epäsuotuisista luonnonoloistamme johtuen suurempi kuin muissa EU-maissa.

1.3 Yhteisön maaseudun kehittämispolitiikka

Lissabonin ja Göteborgin strategioiden ydin on yhteisön kestävän kehityksen, kilpailukyvyn ja työllisyyden edistäminen ja ympäristön laadun parantaminen vastauksena olemassa oleviin ja tuleviin taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristöön liittyviin haasteisiin. Haaste kohdistuu myös yhteiseen maatalouspolitiikkaan, jonka on tavoitteidensa puitteissa myötävaikutettava kestävän kehityksen toteuttamiseen. Ottaen huomioon maaseudun osuuden niin alueellisesti kuin väestöllisesti Suomessa ja koko yhteisön alueella yhteisen maatalouspolitiikan toisena pilarina olevalla maaseudun kehittämisellä on avainasema kilpailukyvyn ja kestävän kehityksen edistämisessä.

EU:n maaseudun kehittämispolitiikan strategisissa lähtökohdissa muutokset ovat vähäiset siirryttäessä ohjelmakaudelta toiselle. Kysymys on elinkelpoisen ja kestävän maa- ja metsätalouden sekä maaseudun pienyritystoiminnan edistämisestä, ympäristön, maaseudun ja sen luonnon- ja kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja hoitamisesta sekä muiden edellytysten luomisesta maaseudun asuttuna ja hoidettuna säilyttämiseksi kestäväällä tavalla. Strategiset tavoitteet sen sijaan täsmentyvät. Tulevalla ohjelmakaudella 2007–2013 korostetaan Lissabonin ja Göteborgin strategioiden mukaisesti maa- ja metsätalouden kilpailukyvyn parantamista, luonnonvarojen kestäväää käyttöä, elintarvikkeiden turvallisuutta ja laatua sekä maaseudun elinkeinojen monipuolistamista ja elämän- ja ympäristön laadun parantamista. Maaseudun kehittämispolitiikan suunnittelussa korostuvat nyt hallinnon yksinkertaistaminen ja tehostaminen, johdonmukaisuus, avoimuus ja läpinäkyvyys sekä alhaalta ylöspäin suuntautuvan lähestymistavan vahvistaminen. Maaseudun kehittämispolitiikka tukee myös Brysselissä keväällä 2005 asetettuja tavoitteita Lissabonin strategian elvyttämisestä erityisesti osaamisen ja innovaatioiden edistämisessä sekä investointeihin kannustamisessa.

EU:n maaseudun kehittämispolitiikka täydentää maatalouden tuki- ja markkinapolitiikan lisäksi koheesiopolitiikkaa ja yhteistä kalastuspolitiikkaa, joista molemmat tarjoavat välineitä myös maaseudun kehittämiseksi. Koheesiopolitiikalla yhteisö pyrkii erityisesti vähentämään alueiden välisiä kehityseroja sekä muita heikommassa asemassa olevien alueiden jälkeenjääneisyyttä, maaseutu mukaan luettuna. Yhteisessä kalastuspolitiikassa kysymys on kalastuselinkeinojen kestävästä kehittämisestä. Kaikki EU:n politiikat rakentuvat Lissabonin ja Göteborgin päätelmien perustalle. Maaseudun kehittämispolitiikan kannalta tärkeintä on eri politiikanlohkoilla toteutettavien toimien yhteensovittaminen elinvoimaisen maaseudun edistämiseksi.

Suomi on harjoittanut ja kehittänyt kansallista maaseutupolitiikkaa 1980-luvun lopulta alkaen. Kansallinen maaseutupolitiikka on laaja-alaista yhteistyötä eri hallinnonalojen ja sidosryhmien kanssa ja toimien yhteensovittamista maaseudun elinvoiman lisäämiseksi. Kansallisessa maaseutupolitiikassa etsitään ja toteutetaan ratkaisuja, joilla kehitetään maaseudun elinkeinoja, edistetään toimivien palvelurakenteiden säilymistä, uudistetaan olemassa olevia toimintarakenteita sekä lisätään kaupunki- ja maaseutupolitiikan toisiaan tukevaa yhteistyötä tasapainoisen alueellisen

kehityksen ja hyvän elinympäristön varmistamiseksi. Toimenpiteitä on kehitetty kaikilla aluetasoilla. Laaja-alaista kansallista maaseutupolitiikkaa ja siihen liittyvää sektorikohtaista maaseudun kehittämispolitiikkaa toteutetaan sekä osarahoitteisin että kansallisin ohjelmin ja toimenpitein. Metsäsektori on Suomessa markkinalähtöistä, mutta maaseudun kehittämisohjelmien puitteissa on kehitetty erityisesti puunenergiakäytön lisäämistä, pienimuotoisen puun jatkojalostuksen kehittymistä ja markkinointia sekä metsänomistajien monipuolista neuvontaa. EU:n vahvistuva maaseudun kehittämispolitiikka tuottaa lisäarvoa kansalliselle maaseutupolitiikalle Suomen maaseudun elinvoiman parantamiseksi.

1.4 Ohjelmakausien 1995–1999 ja 2000–2006 kokemuksia

Maaseutua kehitettiin onnistuneesti Suomen ensimmäisellä ohjelmakaudella 1995-1999 yhteisen maatalouspolitiikan ja sen liitännäistoimenpiteiden lisäksi seitsemällä eri rakennerahasto-ohjelmalla. Ohjelmaperusteinen kehittäminen oli kaikille uusi asia, mutta siitä huolimatta toimijat suoriutuivat hyvin ensimmäisellä ohjelmakaudella.

Suomessa ohjelmakaudella 2000–2006 Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahastosta (EMOTR) osarahoitettavissa ohjelmissa toteutettavia maaseudun kehittämistoimenpiteitä ovat horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman maatalouden ympäristötuki ja luonnonhaittakorvaukset ja Pohjois- ja Itä-Suomen tavoite 1-ohjelmien ja alueellisen maaseudun kehittämisohjelman (ALMA) maaseutua kehittävät toimenpiteet kuten maaseudun yritystoiminnan monipuolistaminen, kylien kehittäminen ja maaseudun peruspalvelujen parantaminen. Lisäksi tuetaan maatalouden rakennetta kehittäviä toimenpiteitä, joita ovat investointituet, varhaiseläke ja nuorten viljelijöiden tuet. Paikallisia maaseudun kehittämishankkeita tuetaan Leader+ -yhteisöaloiteohjelmassa, jota toteuttavat maaseudun asukkaista, paikallisista yhteisöistä ja kuntien edustajista koostuvat paikalliset toimintaryhmät. Leader-toimintatapa sisältyy Suomessa myös ALMA-, tavoite 1- ja kansallisesti rahoitettavaan POMO+ -ohjelmaan. Ensimmäisen (1995-1999) ja toisen ohjelmakauden (2000-2006) arviointien perusteella ohjelmien strategiset painopisteet ja valitut toimenpiteet on arvioitu tuloksellisiksi.

Suurin osa maaseudun kehittämiseen tarkoitettusta rahoituksesta kohdistuu viljelijöille maksettaviin pinta-alaperusteisiin tukiin maatalouden ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen merkittävän aseman johdosta. Luonnonhaittakorvaus on tärkeä epäedullisissa viljelyolosuhteissa harjoitettavan ja ympäristönäkökohdat huomioon ottavan sekä maaseutumaiseman hoidettuna pitävän maataloustuotannon säilymisessä koko Suomessa samoin kuin viljelijöiden perustoimeentulon turvaajana. Maatalouden ympäristövaikutukset ovat huomattavat ja ympäristötuen avulla niihin on pyritty laajamittaisesti vaikuttamaan.

Luonnonhaittakorvauksen ja maatalouden ympäristötuen vaikutuksia on arvioitu vuonna 2003 valmistuneessa horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliarvioinnissa. Näiden järjestelmien tukiehtojen ansiosta tavanomaisen hyvän maatalouskäytännön noudattaminen on vakiintunut ja käsitykset tavanomaisesta hyvästä maatalouskäytännöstä ovat tulleet yhdenmukaisemmiksi. Väliarvioinnin suosituksissa korostuivat muun muassa tukitason turvaaminen sekä korvauksen tasapuolisen kohdentumisen ja laitumien laajaperäisen käytön varmistaminen. Ympäristötuen toimenpiteillä on kyetty luomaan lähes kaikkia viljelijöitä koskeva lannoituksen vähentämisen perustaso. Ympäristötuen vaikutukset näkyvät tällä hetkellä ravinteiden käyttömäärien vähenemisenä ja peltomaassa ravinnepitoisuuksien kasvun taittumisenä. Pientareiden ja suojakaistojen määrät ovat kasvaneet, ja myös suojavyöhykkeiden perustamiseen ympäristötuen merkitys on ollut erittäin suuri. Ohjelmakauden 2000–2006 ympäristötukijärjestelmä ei yksinään riitä maaseudun luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen eikä maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseen, etenkin Itämeren suojeluohjelman tavoitteiden edellyttämässä laajuudessa.

Kuluvan ohjelmakauden maaseudun kehittämisohjelmien väliarviointien mukaan ohjelmat ovat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitämisessä. ALMAN ja tavoite 1-ohjelmien maatilakytkeäisillä yritystuilla ja kehittämistoimilla on saatu aikaan merkittäviä työllisyysvaikutuksia. Alueelliset maaseudun kehittämistoimet ovat kuitenkin jääneet erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa pitkälti vain Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) varaan. Pyrkimys edistää maaseudun kehitystä myös muiden rakennerahastojen kautta ei ole toteutunut tavoitteiden mukaisesti. Toimintaryhmätyö on osoittautunut sopivaksi ja toimivaksi kehittämisvälineeksi suomalaiselle maaseudulle. Työtavalle on muotoutunut selvä oma rooli maaseudun kehittämisessä ja toimintaryhmien panos on koettu monella tavoin kohdealueita hyödyttäväksi.

2. MAASEUDUN TOIMINTAYMPÄRISTÖN ARVIOINTIA

2.1 Maaseudun sosioekonominen kehitys

Suomi on väestötiheydeltään EU:n kaikkein harvimminkin asuttu maa (keskimäärin 17 as/km²), joka on OECD:n väestötiheyteen perustuvan maaseutuluokittelun mukaan kokonaan hallitsevasti tai merkittävästi maaseutumaista aluetta. Suomessa on luotu oma alueluokittelu kaupunkeihin, kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun, joka mahdollistaa erityyppisten alueiden kehityserojen tarkastelun ja vertailun. Maaseudun kolmijako on laadittu useita indikaattoreita käyttäen.

Suomesta kuuluu alueellisesti 94 % ja väestöllisesti lähes puolet kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun, kun taas työpaikoista vain hieman yli 30 % sijaitsee näillä maaseutualueilla. Harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla väkiluku on jo pitkään laskenut, mutta suhteellinen vähentyminen on hidastunut. Väestö on keskittynyt yhä harvempiin alueellisiin kasvukeskuksiin. Erityisesti nuoret, koulutetut ja naiset muuttavat pois harvaan asutulta ja ydinmaaseudulta, jonka väestörakenne vinoutuu ja vaikeuttaa sosiaalisten palveluiden ylläpitämistä ja kehittämistä. Kaupunkien läheisellä maaseudulla väkiluvun kasvu on ollut jopa voimakkaampaa kuin kaupungeissa.

Väestön ikääntyminen koskee koko Suomea. Tässäkin suhteessa harvaan asuttu ja ydinmaaseutu on muuta maata heikommassa asemassa näiden alueiden väestön ollessa keskimääräistä iäkkäämpää. Erityisesti pienissä kunnissa ikärakenne tuottaa suuria ongelmia palvelujen järjestämisessä ja elinkeinotoiminnan jatkuvuuden turvaamisessa. Sen sijaan nuorten osuudessa ei ole havaittavissa selkeitä eroja eri maaseutualueiden välillä, vaikkakin kaupungin läheisellä maaseudulla tämän ikäluokan osuus on muuttoliikkeen seurauksena keskimääräistä suurempi.

Työikäisten suomalaisten koulutustaso on korkea myös koko EU:n laajuisesti tarkasteltuna. Siitä huolimatta koulutustaso ei ole alueellisesti samanlainen, vaan tutkinnon suorittaneita on harvaan asutun ja ydinmaaseudun väestöstä keskimääräistä vähemmän. Myös työllisyysaste on erityisesti harvaan asutulla maaseudulla huomattavasti muita alueita heikompi. Bruttoarvonlisäys on maaseudun asukasta kohti kolmanneksen pienempi kuin keskimäärin koko maassa.

Väestö-, työllisyys-, ja bruttoarvonlisäysmittarit kertovat hyvinvoinnin olevan Suomessa alueellisesti keskittynyttä. Myös tuloilla mitattuna kaupungit ja kaupungin läheinen maaseutu ovat lähes samalla tasolla, sen sijaan harvaan asutun ja ydinmaaseudun asukkaiden tulotaso jää keskimääräistä alhaisemmaksi ikä-, koulutus- ja ammattijakaumasta johtuen. Ennusteiden mukaan alueiden väliset erot kärjistyvät jatkossa, ellei tasapainottavilla toimenpiteillä onnistuta muuttamaan kehityssuuntaa toiseksi. Eläkeikäisten määrä ei juuri muuttuisi maaseudulla, mutta lasten ja työikäisten määrä vähenisi rajusti. Ikärakenteen muutos vaikuttaisi huoltosuhteeseen. Kaikilla

alueilla huoltosuhde pysyisi lähes ennallaan vuoteen 2010 saakka, mutta tämän jälkeen erot alkaisivat kasvaa erityisesti harvaan asutun maaseudun tappioksi.

2.2 Maaseudun elinkeinorakenne [sisältöä ja lukuarvoja päivitetään muun muassa Tilastokeskuksesta saatavien tietojen perusteella]

Maaseudun elinkeinorakenne on merkittävästi monipuolistunut, mutta työpaikat ovat vähentyneet maa- ja metsätalouden tuottavuuden kasvun sekä julkisen sektorin, valtion ja kuntien sekä teollisuuden rakennemuutoksen myötä. Maatalouden työllisten määrä oli vuonna 2003 lähes 99 000 henkilöä, teollisuus tarjosi maaseudulla noin 162 000 työpaikkaa, julkiset palvelut yli 200 000 ja yksityinen palvelusektori 173 000 työpaikkaa. Yksityiset palvelualan työpaikat ovat keskittyneet kaupunkeihin, mutta kehittyvä maaseutu- ja luontomatkailu, hyvinvointi- ja hoivapalvelut, yrityspalvelut sekä lisääntyvä etätö luovat uusia mahdollisuuksia palvelusektorin kasvulle myös maaseudulla. Asumiseen ja elämiseen liittyvien etujensa vuoksi maaseutu on kilpailukykyinen monenlaiseseen yritystoimintaan, kunhan fyysiset yhteydet ovat järjestettynä ja tietoliikenneyhteyksien kattavuus riittävä.

Suomen yrityksistä suuri osa sijaitsee maaseudulla, mutta maaseudun yrittäjyys on pienyritysvaltaista ja yrittäjyys usein monimuotoista. Suuria tai keskisuuria yrityksiä maaseudulla on alle 2000. Yrityskoko pienenee siirryttäessä kaupunkien läheiseltä maaseudulta harvaan asutulle maaseudulle. Mikroyrityksistä (vähemmän kuin 10 työntekijää/yritys ja vuosiliikevaihto/taseen loppusumma enintään 2 milj. euroa) 40 prosenttia (96 315 toimipaikkaa) sijaitsi vuonna 2001 maaseudulla. Maaseudun pienyritysten määrä on säilynyt lähes samana viimeisten vuosien aikana, mutta näiden yritysten työllistävyys ja liikevaihto on sitä vastoin kasvanut. Teknologisten ja työnmuutosten vuoksi yritystoiminnan sijaintitekijät ovat muuttuneet toisaalta maaseudulle edullisemmiksi, toisaalta yritysten sijoittumiseen vaikuttaa entistä enemmän saatavilla olevat henkilöstöresurssit ja osaamisen taso. Suhteellisesti vahvimpia toimialoja ovat puu- ja huonekaluteollisuus, tekstiili-, vaate-, nahka- ja kenkäteollisuus, kemianteollisuus, elintarviketeollisuus sekä metalli- ja koneteollisuus.

Palveluiden saatavuus on olennainen osa maaseutualueiden elämisen ja yrittäjyyden edellytyksiä. Väestön vähentyminen ja samanaikainen kuntien talouden heikkeneminen on johtanut tai johtamassa monien palveluiden vähenemiseen. Maaseudun yritystoiminnan ja palveluiden kannalta olennaisten tiedonsiirtoyhteyksien kattavuus ei ole riittävä. Laajakaistayhteydet ovat tällä hetkellä 95 prosenttiin kunnista, mutta ne ulottuvat haja-asutus-alueilla yleensä vain kunnan keskusta. Haja-asutuksen vesi- ja jätehuollon haasteita ovat asutuksen harveneminen, maatilojen määrän väheneminen ja tilakoon kasvu. Toisaalta ympärivuotisen vapaa-ajan asutuksen määrä kasvaa ja loma-asuntojen käyttöaika pitenee. Maaseudun alemman asteen tieverkon rapautuminen vaikeuttaa asumisen, vapaa-ajan ja elinkeinotoiminnan kuten puunhuollon kuljetusten järjestämistä.

Maatalous on ollut merkittävä maaseudun työllistäjä ja on sitä alueellisesti edelleenkin. Tällä hetkellä maatalous työllistää maaseudun työikäisistä naisista joka viidennen ja miehistä joka neljännen. Tilojen nopea väheneminen on laskenut maatalouden työpaikkojen merkitystä maaseudun kokonaistyöllisyydelle. Toisaalta maataloustuotannolla on huomattava merkitys koko elintarvikesektorille. Tuotanto ja työpaikat ovat keskittymässä eteläiseen ja läntiseen Suomeen. EU:n maatalouspolitiikan uudistus ja yhteisön laajeneminen vaikuttavat merkittävästi maatalouden kannattavuuteen ja kehitykseen eri alueilla. Koko elintarviketalouden kannalta merkittävä tulevaisuuden kilpailukykyyn ja työllisyyteen vaikuttava tekijä on tuotteiden todennettavissa oleva turvallisuus ja laatu.

Maataloudella on suuri merkitys maaseutumaiseman ylläpitäjänä ja hoitajana. Maataloutta harjoitetaan Suomessa eurooppalaisen mittapuun mukaan pohjoisissa, epäedullisissa olosuhteissa,

minkä vuoksi tuotantokustannukset ovat korkeat ja satotasot alhaiset. Tuotteiden laadun ja turvallisuuden rinnalla myös maatalouden tuottamalla julkishyödykearvoilla on merkitystä. Maataloustuotannolla on huomattava vaikutus ympäristöön: vesistöihin, ilmastoon, eläinten elinympäristöön ja luonnonmukaisten lajien määrään. Haasteena onkin tasapainon saavuttaminen kilpailukykyisen maataloustuotannon ja ympäristönäkökohtien välillä.

Suomessa maataloustuotannon alueelliset erot ovat seuraus luonnonolosuhteista. Maatalouspolitiikkaan on historiallisesti sisällynyt myös aluepoliittisia tavoitteita ja maatalous on elinkeinona haluttu säilyttää koko maassa. EU-jäsenyyden aikana tehdyt tutkimukset osoittavat, että maatalouden rakennekehitys on kiihtynyt ja kuluneella kymmenvuotiskaudella muuttanut merkittävästi maatalouden keskimääräisiä tunnuslukuja. Myös rakennekehityksessä on alueiden ja tuotantosuuntien välisiä eroja. Maatalouden alueellinen keskittyminen on hyvin selkeä pitkän ajan trendi.

Suurin osa Suomen maaseudusta on metsää ja vesistöjä. Metsien puumäärä on kasvanut jatkuvasti kasvun yllätyksessä poistuman ja siten metsiä voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. Maaseudun asukkaille metsät ja vesistöt merkitsevät työtä, taloudellista turvallisuutta, hyvää asuin- ja virkistysympäristöä, mutta myös koskematonta luontoa ja kansallismaisemaa. Bruttokansantuotteella tai työllistävyydellä mitattuna metsäsektorin merkitys sekä Suomen kansantaloudelle että maaseudun asukkaille on vahvinta koko Euroopassa ja maailmassa. Alueellisessa ja paikallisessa tarkastelussa metsäsektorin taloudellinen merkitys ja sen suuri vaihtelu tule selvimmin esiin. Puualan pienyritystoiminta tukee monipuolisesti maaseutua ja metsien käyttöä ja puuraaka-aineen ekologisesti hyväksyttyä käyttöä.

2.3 Maa- ja metsätalouden vaikutukset ympäristöön

Maatalous luo ja ylläpitää hoidettua viljelymaisemaa ja sen historiallisia, kulttuurillisia ja maisemallisia arvoja. Maaseudun maisemanhoidon ja perinneympäristöjen ja niiden uhanalaisten lajien säilyttäminen voidaan nähdä yhteiskuntaa hyödyttävänä maatalouden, metsätalouden ja maaseudun tehtävänä. Suomessa maatalouden harjoittamisen erityispiirteisiin kuuluvat maantieteellisestä sijainnista johtuvat pohjoiset ilmasto-olosuhteet sekä syrjäinen sijainti suhteessa maanosan markkinoiden ydinalueisiin. Nämä ovat Suomelle pysyviä haittatekijöitä, jotka näkyvät tuotantorakenteessa ja -tavoissa. Maan eri osille ominaisen maisemarakenteen ja maatalouden harjoittamisen sekä rakentamisen alueellinen leimallisuus on vielä erotettavissa tuotantomenetelmien yhtenäistymisestä huolimatta. Maan eri osissa on tuotanto-olosuhteista johtuen muodostunut esimerkiksi vilja-, erikoiskasvi-, karja- ja monitoimialueita. Tuotantomaiseman piirteissä on tästä syystä tapahtunut myös alueellista erilaistumista.

Perinteinen pientilavaltainen maaseutumaisema on viimeisten vuosikymmenten aikana vähentynyt ja muuttanut maisemaa yksipuolisemmaksi. Avoimen viljelymaiseman väheneminen aiheuttaa maaseutumaiseman suurimmat muutokset, mistä syystä on tärkeää säilyttää pellot, laitumet ja niityt monipuolisessa käytössä. Maaseutumaisemat vaihtelevat eri puolilla Suomea Pohjanmaan laajoista viljelyaukeista Itä-Suomen peltojen, metsien ja järvien luomaan pienimuotoiseen maisemaan. Tämä alueellinen omaleimaisuus luo paikallisesti yhtenäisiä kylämaisemia.

Maatalouden ja luonnon keskinäinen vuorovaikutus on tiivis. Maatalous on vuosisatojen ajan luonut ja ylläpitänyt erilaisia arvokkaita, puolittain luonnonmukaisia luontotyyppejä. Nämä luontotyypit tarjoavat elinympäristön lukuisille eläin- ja kasvilajeille. Maatalouden rakennemuutos on vähentänyt luonnon monimuotoisuutta ja sen seurauksena on muun muassa maatalousympäristöissä esiintyvien uhanalaisten lajien määrä kasvanut viime vuosina merkittävästi. Maatalousympäristön useiden eliölajien uhanalaisuuden syy on toisaalta yksipuolinen viljely ja toisaalta avoimien elinympäristöjen umpeenkasvu laiduntamisen vähenemisen seurauksena.

Myös maa- ja metsätalouden ulkopuolisten toimijoiden vaikutukset ovat maaseutu- ja maatalousalueilla varsin merkittävät. Maankäytön muutokset, tiet ja rakentaminen vaikuttavat usein tuotantoedellytyksiin sekä näkyvästi maisemaan ja luonnon monimuotoisuuteen.

Merkittävimmät ihmisen aiheuttaman maalta peräisin olevan vesistökuormituksen lähteet ovat maa- ja metsätalous, teollisuus ja yhdyskunnat. Metsätalouden ravinnekuormitus jakautuu tasaisemmin yli maan, mutta toisaalta se lisää kaikkein puhtaimpien vesistöjemme kuormitusta. Kunnostusojitus ja metsänlannoitus voivat paikallisesti aiheuttaa suurtakin kuormitusta. Myös kalankasvatus ja turvetuotanto ovat paikallisesti erittäin merkittäviä kuormituslähteitä. Puhtaan veden saanti sekä jätevesien ja jätteiden käsittelystä huolehtiminen liittyy olennaisena osana maaseudun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen.

Teknisen kehityksen ja kilpailun kiristymisen myötä maataloudessa käytettiin 1990-luvun puoleen väliin saakka aiempaa enemmän ostopanoksia ja tuotanto samalla voimaperäistyi. Kasvinviljelyn hehtaarisadot liki kaksinkertaistuivat muutamassa vuosikymmenessä. Viime vuosina kasvinviljely on jonkin verran laajaperäistynyt, mikä näkyy mm. lannoitteiden käytön vähenemisenä ja satotason nousun pysähtymisenä. Luonnonmukaisesti viljellyn peltoalan kasvu 15 vuoden aikana 1990-luvun alun 2 300 hehtaarista 153 000 hehtaariin on osaltaan lisännyt laajaperäistymistä. Toisaalta eläintenpidon keskittyminen suurempiin yksiköihin voi kuitenkin näkyä paikallisesti päinvastaisesti, esimerkiksi ympäristön ravinnetason lisäkuormituksena.

Hajakuormituksen vähentäminen on ollut vaikeaa ja siihen on enenevässä määrin kiinnitetty huomiota 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Ravinnekuormitusta ja pintavaluntoja on pyritty vähentämään pientareita, suojakaistoja ja kasvipeitteisyyttä lisäämällä, kasviravinteiden käyttöä vähentämällä ja lannan varastointimenetelmillä. Peltomaiden lannoitusta ja ravinteiden poistumaa kuvaavat taseet ovat parantuneet: typpitase on alentunut yli kolmanneksella ja fosforitase puolestaan on alentunut kolmannekseen 1990-luvun alun tasosta. Maatalouden ravinnekuormituksen muutokset ovat hitaita ja ravinteiden kulkeutumiseen vaikuttavat monet tekijät mm. säätila. Vaikutukset vesissä näkyvät vasta pitkän ajan kuluttua.

Torjunta-aineiden käyttö viljelyksillä on selvästi laskenut vuoden 1980 huippulukemista, mutta on lähtenyt jälleen kasvuun vuoden 1996 jälkeen. Syinä tähän voidaan pitää muun muassa muutoksia kasvien viljelyaloissa ja viljelytekniikoissa, vesiensuojelullisesti ylläpidettyjä pientareita ja suojakaistoja sekä muutoksia kasvitautipopulaatioissa. Viljelymaassa haitallisimman raskasmetallin, kadmiumin, kuormituksen ja poistumien välillä vallitsee tasapaino, joten siitä aiheutuva ympäristöongelma on ratkaistu. Eroosiontorjunta on edellyttänyt maaperän rakenteen hoitoa, ja eroosion torjuntaa tulee kohdentaa helposti huuhtoutuville savi- ja hiesumaille.

Maatalouden maaperästä ja kotieläimistä aiheutuvat kasvihuonekaasujen päästöt ovat vähentyneet selkeästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Näiden päästöjen arvioidaan vakiintuvan nykyiselle tasolle, eikä päästöjen edelleen vähentämiseen ole juurikaan teknisiä mahdollisuuksia. Energian käytöstä aiheutuviin päästöihin voidaan vaikuttaa vähentämällä fossiilisen energian käyttöä ja suosimalla uusiutuvia energianlähteitä.

2.4 Maaseutuyhteisöjen toimivuus

Suomi on monien historiallisten syiden ja kansalaisten asumispreferenssien vuoksi haja-asutuksen ja pienten yhdyskuntien maa. Varsinaisia kaupunkikeskuksia on vain 44. Muut keskuksat ovat 70 pientä kaupunkia ja kirkonkylät. Yhdyskuntarakenteen vuoksi maaseudun elinvoima Suomessa edellyttää elinkelpoisten yritysten ja hyvän työllisyyden rinnalla poikkeuksellisen paljon

maaseutuyhteisöjen toimivuutta. Maaseutuyhteisöjen toimivuutta lisätään kylätoiminnalla, kuntayhteistyöllä ja toimintaryhmätyöllä. Myös yhdistelmäpalvelut, sähköiset ja liikkuvat palvelut sekä muut vähäiselle asukasmäärälle tarkoitetut palvelusovellukset ovat tärkeitä.

Maaseudun paikallisyhteisöjä Suomessa ovat kylät, kunnat ja seutukunnat. Seutukuntia on 74, kuntia 432 ja kyliä noin 3 900. Kylien kokonaismäärä laskee vähitellen, sillä käsitys kylästä suurenee ja kyläyhdistysten muodostuessa naapurikylät liittyvät yleensä yhteen. Kuntien keskikoko vaihtelee paljon, mutta maaseutualueita luonnehtivat pienet 1000-5000 asukkaan kunnat. Seudullista yhteistyötä lisätään muun muassa kuntien elinkeinopoliittisella toiminnalla sekä elinkeinoyhtiöiden, yrityspalvelupisteiden ja 58 toimintaryhmän työllä. Nykyinen suuntaus saattaa muuttaa ohjelmakaudella 2007–2013 toimintarakenteita luomalla uusia toimintamalleja peruspalvelujen järjestämiseksi sekä lisäämällä edelleen kuntien välistä yhteistyötä tai kuntien yhdistymistä nykyistä suuremmiksi yksiköiksi.

3. MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA

3.1 Visio

Strategia tähtää elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön. Tavoitteena on Suomen maaseudun pitäminen nykyistä vahvemmin mukana alueellisessa, kansallisessa ja kansainvälisessä kehityksessä globalisaation edetessä.

Maaseudun kehittämisstrategian visio on:

Maaseutu on yrittäjyyttä suosiva ja kehittävä toimintaympäristö, jossa maaseudun elinkeinojen monipuolisuus, kannattavuus ja kilpailukyky ovat parantuneet ja yhteisöjen omaehtoinen toiminta on lisääntynyt. Suomessa harjoitetaan ihmisten, eläinten ja ympäristön hyvinvointia edistävää maa- ja metsätaloutta, joka tuottaa laadukkaita tuotteita kuluttajille. Maaseutualueiden vetovoima ja kilpailukyky ovat vahvistuneet.

Neuvoston maaseudun kehittämisestä annettuun asetukseen (EY) N:o 1698/2005 perustuvalla kansallisella strategialla ja strategiaa toteuttavilla maaseudun kehittämisohjelmilla ei voida yksin saavuttaa visiota, vaan sen saavuttaminen edellyttää myös vahvaa kansallista alue-, maaseutu-, maatalous-, metsä- ja ympäristöpolitiikkaa.

3.2 Valittu strategia ja sen painopisteet

Strategian tavoitteena on vastata maamme pohjoisen, ilmastollisesti epäedullisen ja syrjäisen sijainnin luomaan pysyvään haasteeseen maaseudun elinvoiman säilymisessä ja parantamisessa. Strategian painotuksilla tuetaan kansallisista lähtökohdista lähtien niitä avainalueita, jotka tuottavat eniten lisäarvoa myös EU:n laajuisessa tavoitteiden asettelussa. Lissabonin ja Göteborgin päätelmien mukaisesti painopisteissä otetaan huomioon maaseutualueiden kasvu ja työllisyys. Näitä edistetään maa- ja metsätalouden kilpailukykyyn parantamisella, luonnonvarojen kestävällä käytöllä, maaseudun elinkeinojen monipuolistamisella sekä elämän- ja ympäristön laadun parantamisella.

Strategian toteutuksessa perustan maaseudulla harjoitettaville elinkeinoille muodostaa luonnonvarojen käyttö sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Toinen keskeinen perusta on maaseudun asukkaan näkökulma yhteisöllisyydestä, yhteistyöstä, verkostoitumisesta ja innovatiivisuudesta.

Strategian painopisteet ovat:

1. **Maa- ja metsätalouden harjoittaminen sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla koko Suomessa:** Turvataan Euroopan pohjoisimmassa maassa harjoitettavan maatalouden toimintaedellytykset ja jatkuvuus. Säilytetään maa- ja metsätalousmaa kestävässä käytössä. Edistetään maa- ja metsätalouden ympäristönsuojelua, luonnon monimuotoisuutta ja maiseman- ja kulttuuriympäristön hoitoa sekä maatalouden tuotantoeläinten hyvinvointia. Tuotetaan kuluttajien toiveita vastaavia puhtaita ja laadullisesti korkeatasoisia tuotteita.
2. **Yritysten kilpailukykyä, uutta yrittäjyyttä ja yrittäjien verkostoitumista suosiva ja kehittävä toiminta maaseudun elinkeinojen monipuolistamiseksi ja työllisyyden parantamiseksi:** Parannetaan maatalousyrittäjien edellytyksiä toimeentulon hankkimiseen myös muista maaseudun elinkeinoista. Kannustetaan innovatiivisuuteen tuotantomenetelmien sekä raaka-aineiden jalostuksen kehittämisessä ja käyttöönnotossa. Parannetaan erityisesti naisten ja nuorten työllistymismahdollisuuksia. Kehitetään peruspalveluja ja sitä täydentävää yksityistä palvelusektoria sekä ikääntyvästä väestöstä huolehtimiseksi että uusien asukkaiden houkuttelemiseksi.
3. **Paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen maaseudun elinvoiman ja elämänlaadun lisäämiseksi:** Aktivoidaan maaseudun asukkaita osallistumaan oman elinympäristönsä kehittämiseen koko Suomessa toimivilla paikallisilla toimintaryhmillä ja voimistuvalla kylätoiminnalla. Edistetään yhteistyötä eri toimijoiden välillä alueellisilla, kansallisilla ja kansainvälisillä verkostoilla.

Strategian kaikkia painopisteitä koskevat seuraavat periaatteet: **paikallisuus, yhteistyö ja verkostoituminen sekä eri väestöryhmien tasavertaiset osallistumis- ja elinkeinomahdollisuudet; osaaminen, innovaatiot ja hyvät käytännöt sekä niitä koskeva tiedotus; kestävä kehitys.** Periaatteita sovelletaan linjattaessa tai toteutettaessa maaseudun kehittämisohjelmia ja niihin liittyviä toimenpiteitä.

Maaseudun kehittämistoimenpiteiden valinnassa ja varojen kohdistamisessa otetaan huomioon alueiden ja toimijoiden erilaisuus sekä niiden vahvuudet ja heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat sekä niistä syntyneet tavoitteet. Näiden tavoitteiden avulla voidaan edistää koko Suomen alueellisesti tasapainoista kehitystä maaseutualueiden vetovoiman ja erityisesti elinkeinoelämän kilpailukyvyn vahvistamiseksi kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Maaseudun kehittäminen on eri politiikanlohkojen laaja-alaista yhteistyötä, jossa rakennetaan perustaa maaseudun elinvoiman ylläpitämiseksi ja hoidettuna säilymiseksi. Sen tuloksena toteutetaan toisaalta alueellisesti kohdistettua sektorikohtaista maaseudun kehittämistä, toisaalta kansallisista, alueellisista tai paikallisista lähtökohdista syntyvää poikkihallinnollista maaseudun kehittämistä. Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa koko maan alueellisesti tasapainoisen kehityksen varmistamiseksi on tärkeää maaseudun kehittämispolitiikan ja maatalouspolitiikan

yhteensovittaminen. Pohjoisesta sijainnistamme aiheutuvan pysyvän luonnonolosuhdehaitan korvaamisessa maaseudun kehittämisasetuksen toimilla on keskeinen merkitys kannattavan maataloustuotannon säilymiselle koko maassa. Maatalouden rinnalla kehittyvät monet maaseudun elinkeinot sekä yhä useammat paikkaan sitomattomat työt luovat edellytykset maaseudun asuttuna ja hoidettuna säilymiseen myös tulevaisuudessa.

3.3 Valittu strategia toimintalinjoittain

Strategiaa ja sen painopisteitä toteutetaan toimintalinjoittain seuraavasti:

Toimintalinja 1: Maa- ja metsätalouden kilpailukyvyn parantaminen

Tavoitteena on maatalouden ja koko elintarvikkeiden tuotantoketjun kannattavuuden ja kilpailukyvyn ylläpitäminen ja parantaminen rakennepoliittisin keinoin, maatalouden alueelliset erityispiirteet huomioon ottaen ja alueiden suhteellista kilpailukykyä hyödyntäen. Kannattavuuden ja kilpailukyvyn kannalta tavoitteena on maataloustuotannon tuottavuuden parantaminen ja markkinasuuntautuneisuuden lisääminen kaikilla keskeisillä tuotantosektoreilla. Yrityskoon kasvattaminen, uuden teknologian käyttöönotto, tilojen erikoistuminen ja yhteistoiminta tilojen välillä ovat keinoja tavoitteen saavuttamiseksi.

Maatalouden merkitys puhtaiden ja turvallisten tuotteiden lähteenä on suomalaisille tärkeää. Peltoviljelyn ja siihen perustuvan kotieläintuotannon elintarviketeollisuudelle toimittamien raaka-aineiden tai suoraan kuluttajalle toimittamien tuotteiden tulee vastata kuluttajien toiveisiin, joita voivat olla esimerkiksi lähiruoka ja luonnonmukaisesti tuotetut raaka-aineet ja niistä valmistetut elintarvikkeet. Tilojen toimintaa kehitettäessä kiinnitetään huomiota elintarvikkeiden turvallisuuteen, hygieniaan, ympäristövaatimuksiin ja eläinten hyvinvointiin. Nämä ovat myös osa suomalaista kokonaisvaltaista ja asiakaslähtöistä elintarvikkeiden laatujärjestelmää.

Koko elintarvikesektorin kilpailukyvyn parantamisessa käytetään hyväksi innovatiivisuutta, esimerkiksi tuotantomenetelmissä ja tuotekehityksessä. Maatalouden rakennekehitystä edistämällä vahvistetaan maatalouden kilpailukykyä. Alueellisesti vahvan yritystoiminnan yhtenä perustana ovat pienimuotoisen elintarviketuotannon ohella myös maatalouden non food -raaka-aineet ja metsän non wood -tuotteet. Tavoitteena on pienimuotoisesti jalostettujen elintarvikkeiden ja puuteollisuuden tuotteiden jalostusarvon nostaminen, jalostavien pienyritysten kehittäminen sekä bioenergian tuotannon ja käytön lisääminen. Maa- ja metsätaloustuotteiden lisäarvon nostaminen jalostuksen ja kaupan ketjussa edellyttää tehokasta innovaatioiden käyttöönottoa sekä osaamisen, tuotteiden ja markkinoinnin kehittämistä kuluttajalähtöisesti sekä paikallisilla että sitä laajemmilla markkinoilla toimittaessa.

Tutkimustulosten ja onnistuneiden innovatiivisten käytäntöjen hyödyntäminen tarjoavat kanavan maa- ja metsätalouden kehittämiseksi. Tavoitteiden saavuttamiseksi ja erityisesti innovatiivisten yritysideoiden hyödyntämiseksi tarvitaan koulutuksen ja sitä tukevan neuvonnan lisäämistä sekä elinkeinon tarpeita vastaavien palvelujen kehittämistä. Koulutuksella ja sitä tukevalla neuvonnalla lisätään maatalousyrittäjältä erityisesti yrityskoon kasvaessa edellytettäviä yritysjohtollisia valmiuksia, strategista ja muuta liiketoiminnallista osaamista ja toiminnallista suunnitelmallisuutta sekä ympäristötietoisuutta ja tuotantoeläinten hyvinvointi- ja terveystietoisuutta. Metsänomistajien tietoja ja taitoja lisätään metsien hoidossa ja käytössä sekä metsäluonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä. Koulutus ja sitä tukeva neuvonta johtavat myös jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen sekä lisäävät kykyä sopeutua tuleviin toimintaympäristön muutoksiin samoin kuin parantavat edellytyksiä ottaa vastaan sitä koskevat haasteet.

Maatalouden jatkuvuuden turvaamiseksi tavoitteena on rohkaista nuoria viljelijöitä tilanpidon aloittamiseen. Erityisesti tulee ottaa huomioon toimintaympäristön muutoksista ja yleisestä tuotannon tehokkuuden lisäämisestä aiheutuva tarve kehittää toiminnan organisoitumistapoja ja -muotoja, esimerkiksi maatilojen ja maaseutuyritysten yhteistyön hyödyntämisessä.

Osa toimintalinjasta pyritään toteuttamaan kansallisella rahoituksella maaseudun kehittämisohjelman ulkopuolella. Näitä toimenpiteitä ovat: [Sisältöä päivitetään]

Toimintalinjan määrärahoilla pyritään vaikuttamaan seuraavien ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen:

1. Maataloustuotannon tuottavuus paranee rakennekehitystä edistämällä ja markkinasuuntautuneisuus lisääntyy kaikilla keskeisillä tuotantosektoreilla. Maatilojen toimeentulomahdollisuudet monipuolistuvat.
2. Maataloustuotteita jalostavien pienyritysten kilpailukyky paranee. Puuenergian ja muiden uusiutuvien bioenergiamuotojen käyttö lisääntyy (investoinnit). Puutuotteiden jalostusaste nousee.
3. Maatalousyrittäjien liiketoiminnallinen osaaminen ja ympäristötietoisuus sekä tuotantoeläinten hyvinvointi- ja terveystietoisuus lisääntyvät. Metsänomistajien tiedot ja taidot lisääntyvät metsien hoidossa ja käytössä sekä metsäluonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä. Maatalousyrittäjien ikärakenne ei heikkene.

Toimintalinjan toimenpiteistä ei oteta käyttöön seuraavia toimenpiteitä: [Sisältöä päivitetään]

Toimintalinja 2: Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen

Kestävän ja ympäristönäkökohdat huomioon ottavan maa- ja metsätaloustuotannon jatkuminen on yksi keskeisistä tavoitteista niin viljelijöiden, muun väestön, ympäristön kuin maa- ja metsätaloustuotannon yhteiskunnallisen merkityksen kannalta. Maa- ja metsätalouden merkitys maaseudun elinvoiman säilyttämisessä sekä maaseutumaiseman ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä on suomalaisille tärkeää. Hyvän ympäristön tilan säilyttämiseksi ja sen parantamiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä, jatkuvia, kattavia ja kohdistettuja maatalouden ympäristöhoitotoimia. Luonnonmukaista maataloustuotantoa tulee edistää kysynnän mukaisesti. Maataloudella on sekä huomattava osuus maaseudun ympäristöön kohdistuvassa ihmisen aiheuttamassa kuormituksessa että merkittävä rooli luonnon monimuotoisuuden ja maaseutumaiseman säilyttämisessä. Erityisesti tulee varmistaa peltoviljelyn jatkuminen niillä harvaan asutuilla maaseutualueilla, joilla muiden toimeentulomahdollisuuksien vähyyden takia maatalous on merkittävä toimeentulon lähde.

Maatalouskäytäntöjen tulee olla ympäristönäkökohdat huomioon ottavia ja niiden tulee parantaa tai ylläpitää maatalousmaan tuottokykyä sekä estää maataloustuotannon vesistökuormituksen ja ilmapäästöjen kasvamista ja edesauttaa uusiutuvan energian käyttöä. Tuotannon suunnittelussa ja harjoittamisessa tulee ottaa huomioon niistä aiheutuvat ympäristövaikutukset ja pyrkiä vähentämään ympäristöön haitallisella tavalla kohdistuvia toimintatapoja sekä edistää ympäristön tilaa kohentavien keinojen käyttöä. Maatalouden ympäristötukijärjestelmän tulee kattaa koko Suomen alue. Maatalouden ympäristövaikutuksista osa kohdistuu voimakkaammin tietyille alueille. Tästä

syystä tarvitaan lisäksi alueellisesti kohdennettuja toimenpiteitä, esimerkiksi vesistökuormituksen vähentämiseksi.

Pitkäjänteistä jatkuvaa ympäristönhoitoa maataloudessa edellyttävät myös Suomen sijainti Itämeren rantavaltiona ja maan runsas vesistöisyys. Suomen Itämeren suojeluohjelmassa edellytetään, että maatalouden vesiensuojelutoimenpiteiden jatkuminen turvataan myös vuoden 2006 jälkeen ja että toimenpiteitä kohdennetaan kustannustehokkaasti Itämereen kohdistuvan ravinnekuormituksen edelleen vähentämiseksi. Vesiensuojeluun tähtävät myös vuoteen 2009 mennessä valmistuvat EU:n vesipuitedirektiivin (2000/60/EY) mukaiset vesienhoitosuunnitelmat, joiden toimeenpanossa ohjelmakauden jälkipuoliskolla ovat maatalouden ympäristötukitoimet keskeisiä maataloudesta peräisin olevan hajakuormituksen vähentämiseksi.

Perinteiselle maaseutumaisemalle ominaista on peltoviljelyalueiden muodostaman avoimen ja hoidetun maiseman vuorottelu metsikköjen, vesistöjen ja muiden alueiden kanssa. Tavoitteena on tämän kaltaisen maaseutualueiden maiseman ja luonnonvaraisten eliölajien elinympäristöjä vaalivan ympäristön monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen. Myös kulttuuriympäristön hoito vaikuttaa omalta osaltaan ympäristön tilan parantamiseen. Erityisesti on tärkeää säilyttää luonnonarvoiltaan merkittävät viljely-ympäristöt, kuten Natura 2000 -viljelyalueet.

Yksityismetsissä pyritään tukemaan metsänomistajan omaehtoista toimintaa metsäluonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi. Metsien monimuotoisuuden turvaamista edistetään talousmetsissä ja suojelualueilla erilaisilla hoitotoimenpiteillä ja suunnitelmilla. Metsätaloudesta aiheutuvien vesistöpäästöjen vähentämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Maa- ja metsätaloudella on Suomessa mahdollisuuksia vaikuttaa ilmastonmuutosten vähenemiseen luontaisten metsävarojen ja muun uusiutuvan bioenergian käytön edistämisen avulla. Näin voidaan osaltaan saavuttaa ilmastopoliittisia tavoitteita.

Tavoitteena on myös edistää tuotantoeläinten hyvinvointia. Eläinsuojelullisten vähimmäisvaatimusten lisäksi muulla eläinten hyvinvoinnin edistämällä ja hyvällä kohtelulla pystytään vastaamaan myös kuluttajien odotuksiin.

Osa toimintalinjasta pyritään toteuttamaan kansallisella rahoituksella maaseudun kehittämisohjelman ulkopuolella. Näitä toimenpiteitä ovat: [Sisältöä päivitetään]

- Manner-Suomen metsätalouden ympäristötuki, mukaan lukien metsätalousmaan Natura 2000 -alueiden ympäristötuki. Metsälain (1093/1996) nojalla perustetuilla Natura-alueilla tuetaan yksityismetsänomistajien metsien monimuotoisuusarvojen turvaamista

Toimintalinjan määrärahoilla pyritään vaikuttamaan seuraavien ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen:

1. Maataloustuotanto säilyy koko maassa ja maatalousmaa on kestävässä ja taloudellisessa käytössä.
2. Maatalouden ympäristökuormitus ilmaan, pinta- ja pohjavesiin sekä maaperään vähenee. Uusiutuvan peltobioenergian tuotanto lisääntyy.
3. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus säilyy. Maaseutumaisema ominaispiirteineen ja erityisesti kulttuurihistoriallisesti arvokas maisema ja luonnonarvoiltaan merkittävät viljely-ympäristöt säilyvät.

4. Tuotantoeläinten hyvinvointi kohentuu.

Toimintalinjan toimenpiteistä ei oteta käyttöön seuraavia toimenpiteitä: [Sisältöä päivitetään]

-

Toimintalinja 3: Maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen ja maaseutualueiden elämänlaatu

Suomen maaseudun kehittämisessä tarvitaan monipuolisia välineitä alueiden tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan. Suurin haaste liittyy Pohjois- ja Itä-Suomen harvaan asutun maaseudun elinvoiman säilyttämiseen. Yritystoiminnan kehittäminen ja maaseudun yhteisöllinen kehittämistyö sekä asukkaiden omaa aktiivisuutta tukevan paikallisen toiminnan edistäminen tehdään alueellisia vahvuuksia hyödyntäen. Näin voidaan varmistaa maaseutualueiden erilaisuuden huomioon ottaminen. Tavoitteena on aktiivinen maaseutu, joka houkuttelee uusia yrityksiä ja niiden tarjoamien työpaikkojen avulla uusia pysyviä samoin kuin osa-aikaisia asukkaita ja saa aikaan myönteisen ketjureaktion maaseudun vetovoiman lisäämiseksi asuinympäristönä. Maaseudun vetovoimaa lisäävät myös asumisen laatu ja Suomelle yleinen vapaa-ajan asuntojen laaja käyttö toisena asumismuotona sekä ympäristön puhtaus, turvallisuus ja viihtyisyys.

Erityisesti harvaan asutun maaseudun kehittämiskohteita ovat luonnonvarojen ja maaseutumaiseman hyödyntämiseen sekä ympäristöhoitoon liittyvä yrittäjäyys kuten muun muassa matkailu- ja hyvinvointipalvelut, uusiutuvien energiavarojen käyttö sekä puuraaka-aineen ja luonnontuotteiden jalostaminen. Natura 2000 –alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisessa vaikutetaan maaseutualueiden luonnonsuojeluun. Harvaan asutulla maaseudulla on myös edistettävä erilaisia asumismuotoja ja etätyön tekemistä. Toimivat tie- ja tietoverkot ovat perusedellytys harvaan asutun maaseudun kehittämiselle.

Maaseudun elinkeinorakennetta uudistetaan käyttäen hyväksi parasta mahdollista asiantuntemusta, osaamista ja innovatiivisuutta kunkin alueen kilpailukykyisten toimialojen kehittämisessä tukemalla samalla tasapuolisesti myös pienten maaseudun yritysten kehittämistä. Koska luontaiset maatalouden harjoittamisen edellytykset ovat hyvin erilaiset maamme eri osissa, tavoitteena on lisätä maatilojen monitoimisuutta, etenkin alueilla, joilla maatalouden rakennekehitykselle on vain rajatut mahdollisuudet. Pienet ja mikroyritykset kehittävät kilpailukykyään lähinnä laajan osaamisen lisäämisellä sekä yhteistyön ja verkostoitumisen keinoin. Alueelliset ja suurehkoja alueita kattavat laajat toimialakohtaiset hankkeet ovat tärkeitä mm. maaseudun matkailun edistämässä ja monilla muilla toimialoilla, joilla verkostoituminen parantaa menestymisen mahdollisuuksia. Yritystoiminnan elinkaaren eri vaiheisiin sovitettavien osaamisen, palvelujen, tuotekehityksen ja markkinoinnin edistämiseksi tarvittavan rahoituksen tulee olla maaseudun yritysten saatavilla.

Työllisyyden ja toimeentulon sekä maaseudun oman palvelutarjonnan varmistamiseksi palvelualan kehittämisellä on erityismerkitys. Palveluala tarjoaa uusia työtilaisuuksia erityisesti maaseudun nuorille ja naisille esimerkiksi hyvinvoinnin, matkailun, kulttuurin ja etätyön aloilla.

Tärkein elämänlaatuun vaikuttava voima on aktiiviset ja osaavat maaseudun asukkaat. Maaseudun asukkaiden määrän vähenemistä ja sen väestörakenteen heikkenemistä pyritään ehkäisemään lisäämällä väestön ja erityisesti naisten ja nuorten osaamista ja hyvinvointia neuvonnalla ja koulutuksella sekä uusilla virikkeillä ja työtilaisuuksilla. Naisten ja nuorten työllistyminen maaseudulla on olennaista maaseudun elinvoiman säilyttämisessä. Paikalliset kehittämisohjelmat ja niiden toteuttamisesta vastaavat toimintaryhmät pystyvät tarttumaan maamme harvaan asuttujen

alueiden ongelmiin kokoamalla asukkaat, yritykset, kunnat ja yhdistykset yhteen kylien kehittämiseksi sekä luomalla myös välttämättömiä yhteyksiä maaseudun ja kaupungin välillä. Erityisesti työllisyyden kohentamisessa hyödynnetään maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Leader-toimintatavalla on erityinen rooli maaseudun asukkaiden ja erityisesti naisten ja nuorten saamisessa mukaan maaseudun kehitystyöhön. Maaseudulla on paljon työtilaisuuksia, joista ei yksinään synny yritystoimintaa eikä pysyviä, kokoaikaisia työpaikkoja, mutta sopimus pohjaisten, yhteisöllisten ratkaisujen kautta ne tarjoavat uusia mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseksi.

Osa toimintalinjasta pyritään toteuttamaan kansallisella rahoituksella maaseudun kehittämisohjelman ulkopuolella. Näitä toimenpiteitä ovat: [Sisältöä päivitetään]

Toimintalinjan määrärahoilla pyritään vaikuttamaan seuraavien ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen:

1. Harvaan asutun ja ydinmaaseudun väkiluvun väheneminen hidastuu. Työllisyys parantuu samassa suhteessa kuin koko maassa.
2. Maaseudun yritysten ja työpaikkojen määrä lisääntyy ja elinkeinot monipuolistuvat tasavertaisesti kaikkien väestöryhmien osalta. Naisten ja nuorten osuus elinkeinotoiminnassa vahvistuu. Uudet innovaatiot ja tuotekehitys sekä niiden hyödyntäminen luovat uusia työtilaisuuksia maaseudulle. Maaseudun osaaminen kasvaa yrittäjyyden sekä tietotekniikan ja muun teknologian alueilla.
3. Maaseudun vetovoimaisuus asuinympäristönä kasvaa. Kylät säilyvät vireinä ja toimivina.

Toimintalinja 4: Leader -toimintatapa

Koko maan Ahvenanmaata lukuun ottamatta ja puolet maan väestöstä kattavat paikalliset toimintaryhmät toteuttavat jo nyt Suomessa Leader-toimintatapaa. Tavoitteena on, että uuden ohjelmakauden alussa vuonna 2007 Leader-toimintatapaa toteutetaan koko maassa. Toimintatavan ulkopuolelle jäävät vain suurimpien kuntien kaupunkimaiset keskustat.

Leader-toimintatavan tavoitteena on kasvattaa maaseudun ihmisten sosiaalista pääomaa ja lisätä yhteisöllisyyttä sekä edistää paikallista ja omaehtoista toimintaa ja sitä kautta lisätä maaseudun ihmisten elämänlaatua. Tarkoituksena on, että maaseudun asukkaat itse vaikuttavat oman elinympäristönsä kehittymiseen sekä ovat aktiivisesti mukana luomassa niitä toimintatapoja, palveluita, yrityksiä, uusia työpaikkoja, virkistysmahdollisuuksia ja yhteistyöverkostoja, jotka he katsovat tarpeellisiksi. Elinkeinotoiminnan edistäminen perustuu paikallisten raaka-aineiden ja luonnontuotteiden jalostamiseen, markkinointiin ja toimialaverkostoihin kotimaassa ja ulkomailla. Asukkaiden luomat ratkaisumallit, rohkeus yrittää ja kyky verkostoitua auttavat luomaan työpaikkoja ja tukemaan monipuolista maaseutuyrittäjyyttä.

Maaseudun asukkaan näkökulmasta yhteisöllisyys, yhteistyö, verkostoituminen ja innovatiivisuus ovat avainasioita maaseudun kehittämisessä. Leader-toimintatavalla edistetään maaseudun viihtyisyyttä asuinalueena, kunnostetaan lähiympäristöä ja säilytetään paikalliskulttuuria. Yhteisöllinen toiminta on asukkaiden yhteistä, omaehtoista ja paikallista toimintaa oman asuinalueensa elinkelpoisuuden, viihtyisyyden ja identiteetin vahvistamiseksi.

Paikallisten kehittämisstrategioiden ja ohjelmien laatimisessa ja toteuttamisessa alueen ihmiset ja toimijat pääsevät osallistumaan laajasti maaseutunsa kehittämiseen. Paikalliset kehittämisstrategiat ovat lähtöisin paikallisista tarpeista ja niissä on otettu huomioon alueiden erityispiirteet ja luontaiset vahvuudet. Toimintaryhmät laativat paikalliset kehittämisstrategiat, jotka toteuttavat edellä kuvattujen toimintalinjojen ruohonjuuritasolta lähteviä hankkeita. Leader-toimintatapaa pyritään käynnistämään kaikilla toimintalinjoilla. Toimintaryhmien hallinnon tukeminen mahdollistaa paikallislähtöisen päätöksenteon sekä alueen ihmisten aktivoimisen, koulutuksen ja neuvonnan. Kansainvälinen Leader-toiminta avaa maaseudun asukkaille ikkunan Eurooppaan, joka alueiden välisen yhteistyön ohella tuo maaseutualueille lisäarvoa mm. kokemusten, uusien ideoiden ja innovaatioiden vaihdon kautta.

Leader-toimintatavan tavoitteita ovat:

1. Toteuttaa alhaalta ylös- periaatteen mukaisesti paikallisista tarpeista lähtevää maaseudun strategista ja systemaattista kehittämistä, joka tuottaa kullekin maaseutualueelle täsmäratkaisuja työllisyys- ja toimeentulomahdollisuuksien parantamiseksi. Leader-toimintatapa on koko maassa käytössä.
2. Koota ja aktivoida uusia ihmisiä ja toimijaryhmiä maaseudun kehittämistyöhön sekä tiedottaa kehittämismahdollisuuksista. Vahvistaa maaseudun paikallisyhteisöjä ja parantaa asukkaiden elinoloja ja elämänlaatua.
3. Kehittää kansalaisyhteiskunnan ja julkisen hallinnon yhteistyötä ja luoda uusia toimintatapoja. Parantaa maaseudun asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.
4. Verkostoida ja luoda erilaisten toimijoiden välistä yhteistyötä paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Verkostojen kautta leviää uusi innovatiivisia ratkaisuja ja osaamista, jotka kasvattavat maaseudun toimijoiden kilpailukykyä.

3.4 Varojen jako ohjelmittain (ja talousarvio konvergenssialueille)

Komission päätöksen X.X.200X mukaan Suomelle osoitetaan käytettäväksi maaseudun kehittämiseen ohjelmakaudella 2007–2013 X milj. euroa, josta osoitetaan X % käytettäväksi Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa ja X % Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmassa. Lisäksi tukien mukauttamisesta arvioidaan saatavan asetuksen (EY) N:o 1782/2003 10 artiklan 2 kohdan mukaisesti varoja X milj. euroa, josta osoitetaan X % käytettäväksi Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa ja X % Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmassa.

4. MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIAN TOTEUTTAMINEN JA SEURANTA

4.1 Kuvaus strategian toimeenpanosta

Maaseudun kehittämisstrategiaa toteuttavat Manner-Suomen ja Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmat, joissa määritellään ja kuvataan käyttöön otettavat maaseudun kehittämistoimenpiteet ja niitä koskevat yksityiskohdat.

4.2 Seuranta- ja arviointijärjestelmä sekä indikaattorit toimintalinjoittain

(Valmistelu kesken; kuvataan vuoden 2005 lopulla valmisteluryhmistä saatavien tietojen perusteella.)

4.3 Kansallinen maaseutuverkosto ja sen voimavarat

Suomeen perustetaan valtakunnallinen maaseutuverkosto. Ahvenanmaa päättää maaseutuverkostoon liittymisestä myöhemmin. Lähtökohtana on, että verkosto palvelee koko toiminta-aluetta, maaseudun kehittämisohjelman keskeisiä toimijoita ja heidän sidosryhmiään. Verkosto tukee myös aluetason toiminnan verkostoitumista. Verkostoitumisen tavoitteena on kerätä yhteen maaseudun kehittämisessä toimivat tahot sekä viranomaiset että järjestöt. Maaseutuverkoston toimenpiteet ja niiden laajuus määritellään tarkemmin maaseudun kehittämisohjelmassa toimintalinjoittain. Tavoitteena on, että maaseutuverkosto toimii ohjelmakauden alusta alkaen koko ohjelmakauden ajan.

Maaseutuverkoston keskeiset tavoitteet:

1. Tieto maaseudun kehittämisohjelman mahdollisuuksista ja tuloksista lisääntyy ohjelman toimijoiden, potentiaalisten tuensaajien ja suuren yleisön keskuudessa.
2. Ohjelmaa toteuttavien viranomaisten ja sidosryhmien välinen tiedonkulku paranee.
3. Osaaminen lisääntyy kokemusten vaihdon kautta.

Maaseutuverkosto välittää tietoa ohjelmaa toteuttavien tahojen, tuensaajien ja sidosryhmien välillä sekä suurelle yleisölle. Verkosto tiedottaa ohjelman toimenpiteistä, niiden hyvistä käytännöistä sekä saavutetuista tuloksista. Se järjestää koulutuksia ja tapahtumia maaseudun kehittämisen ajankohtaisista teemoista. Maaseutuverkosto kokoaa maaseudun kehittämiseen liittyviä hyviä käytäntöjä, analysoi niitä sekä välittää niitä toimijoille ja verkoston jäsenille. Ohjelman toteuttajat kootaan verkostoksi, jolle järjestetään tapaamisia ja kohdennettua tiedotusta. Lisäksi verkosto pitää yhteyttä EU:n maaseutuverkostoon ja muiden EU:n jäsenvaltioiden maaseutuverkostoihin ja näin lisää tiedonvälitystä Suomen ja Euroopan maaseudun kehittäjien välillä.

Maaseutuverkoston tehtävät ovat:

1. Tiedottaa ohjelman toimenpiteistä, tukijärjestelmistä ja niihin liittyvistä ajankohtaisista asioista esimerkiksi internetin ja julkaisujen avulla.
2. Järjestää tapaamisia ja koulutuksia maaseudun kehittämiseen liittyvistä teemoista esimerkiksi valtakunnalliset seminaarit.
3. Kokoaa ja välittää maaseudun kehittämiseen ja ohjelman toteuttamiseen liittyvistä koulutuksista ja tapahtumista tietoa esimerkiksi ylläpitämällä internet- sivuilla yhteistä tapahtumakalenteria.
4. Laatii yhteistyössä hallintoviranomaisen kanssa koulutussuunnitelman toimintaryhmille ja niiden sidosryhmille.
5. Avustaa tarvittaessa viranomaisia koulutusten, seminaarien ja tapahtumien suunnittelussa, järjestelyissä ja koulutusaineiston tuottamisessa.
6. Kerää, analysoi ja levittää tietoa maaseudun kehittämisestä ja siihen liittyvien tukijärjestelmien hyvistä käytännöistä.

7. Edistää maaseudun toimijoiden verkostoitumista ja verkostojen ylläpitoa esimerkiksi kohderyhmittäin tai toimialoittain.
8. Edistää kansainvälisten ja aluerajat ylittävien hankkeiden yhteistyötä ja tiedon välitystä.
9. Pitää yhteyttä ja välittää tietoa EU:n maaseutuverkostoon sekä muihin EU:n jäsenvaltioiden maaseutuverkostoihin.

Verkosto toimii hallintoviranomaisen läheisessä yhteydessä ja ohjauksessa. Hallintoviranomainen huolehtii viranomaistiedotuksesta ja vastaa tukijärjestelmien toimeenpanoon liittyvistä koulutuksista.

Verkosto on toimijataho, joka hyödyntää toiminnassaan jo olemassa olevia verkostoja ja toimijoita. Verkosto toteuttaa sille asetetut tehtävät toteuttamalla ne itse, yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa tai ostamalla ne ulkopuolelta. Maaseutuverkoston toimintaan osoitetaan määräraha. Verkosto laatii toimintasuunnitelman koko ohjelmakaudelle. Verkoston rakentaminen ja toiminta rahoitetaan maaseudun kehittämisohjelmien teknisestä avusta, josta maaseutuverkoston käyttöön varataan X prosenttia. Maaseutuverkoston tuottamat palvelut ovat lähtökohtaisesti maaseudun kehittämisohjelman toimijoille maksuttomia.

4.4 Kehittämispolitiikan koordinointi muiden ohjelmien, yhteisen maatalouspolitiikan toimenpiteiden ja koheesiopolitiikan kanssa

Ohjelman ja sen toimenpiteiden koordinoinnista yhteisen maatalouspolitiikan ja kalatalouden kehittämisrahaston toimenpiteiden kanssa vastaa maa- ja metsätalousministeriö, joka vastaa näiden kaikkien yhteisön politiikkalohkojen toimeenpanosta Suomessa. Yhteensovitus Suomessa toimeenpantavien koheesiopolitiikkaan sisältyvien ohjelmien kanssa varmistetaan laajalla yhteistyöllä kansallisen ja alueellisen tason valmistelussa.

5. AIKATAULU

5.1 Maaseudun kehittämisstrategian yksityiskohtainen valmistelu

Kansallisen maaseudun kehittämisstrategian valmistelu aloitettiin vuoden 2005 alussa. Strategiaa on valmistellut työryhmä, johon kutsuttiin jäsenet strategian kannalta merkittäviltä maaseudun kehittämisen toimialoilta. Työryhmä valmisteli työsuunnitelmansa mukaisesti kesäkuussa 2005 alustavan ehdotuksen strategiaksi. Neuvoston asetuksen ja yhteisön strategisten suuntaviivojen mukainen ehdotus kansalliseksi maaseudun kehittämisstrategiaksi valmistuu vuoden 2006 alussa.

5.2 Suomen maaseudun kehittämisohjelmien laadinta, ennakkoarviointi sekä hyväksymisprosessi

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman laadinta käynnistettiin vuoden 2005 alussa. Maa- ja metsätalousministeriön nimeämiin ohjelman toimenpiteitä valmisteleviin työryhmiin nimettiin hallinnon, järjestöjen, tutkimuksen ja neuvonnan edustajia sekä muita maaseudun kehittämisen asiantuntijoita. Toimintalinjan 2 toimenpiteitä valmistellaan useissa valtakunnallisissa työryhmissä. Toimintalinjojen 3 ja 4 sekä osaa toimintalinjan 1 toimenpiteistä valmistellaan sekä keskitetysti että alueellisesti ja paikallisesti. Alueellisten ja paikallisten strategioiden ja ohjelmien valmistelusta vastaavat työvoima- ja elinkeinokeskukset. Alueellisiin ja paikallisiin Leader-toimintatavan mukaisiin strategioiden ja ohjelmien valmisteluun osallistuu valtava joukko ihmisiä, kansalaisjärjestöjä, viranomaisia ja muita toimijoita.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman ennakoarvioinnin toteuttaja valittiin kilpailutuksen perusteella loppukesällä 2005. Ennakoarvioinnin oletetaan valmistuvan määräajassa 31.3.2006 mennessä, jonka jälkeen ennakoarvioinnin suositukset otetaan huomioon maaseudun kehittämisohjelman valmistelussa.

Valmisteluryhmät tekevät esityksensä toimenpiteiksi ja tukijärjestelmiksi vuoden 2006 alussa. Maaseudun kehittämisen strategiaryhmä sovittaa nämä esitykset yhteen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman valmistelua varten, jonka jälkeen maa- ja metsätalousministeriö laatii ohjelma-asiakirjan. Ohjelma esitetään kesäkuussa 2006 hyväksyttäväksi valtioneuvostolle ja toimitetaan sen jälkeen EU:n komissiolle hyväksyttäväksi, mikäli maaseudun kehittämisen rahoituksesta on yhteisön tasolla sovittu. Ohjelman toteutus aloitetaan 1.1.2007.

Liite: Ahvenanmaan maaseudun kehittämisstrategia